

reként azt mondja, hogy „a nem közönséges embernek joga van lelkiismeret furdalás nélkül átlépni bizonyos akadályokon, de csak abban az esetben, ha eszméjét, talán az egész emberiség számára üdvös eszméjét másképp megvalósítani nem tudja...ha Kepler vagy Newton felfedezését, a körülmények különös alakulása folytán másképpen nem ismerhette volna meg a világ...hogyan felfedezése az emberiség közkinccsévé lehessen” – akkor talán nem egészen oktanulul tételezem föl, hogy ennek a gondolatmenetnek a visszhangja is benne van a *Galilei*-drámában. A második változatban. A visszautasítása: „Akármilyen van a fejemben, a Sínai-hegy nekem sem adott külön tízparancsolatot.”

Egy szó, mint száz: a *Galilei*-dráma immanens jelentését az átdolgozás nem másította meg. Ezért lehet igaza Görömbei Andrásnak, aki a *Németh László két Galileije* című írásában nem egymást kizáró, hanem egymást kiegészítő, komplementer változatnak tekinti a kétféle befejezést. Mindkettő törés nélkül illeszkedik a dráma törzséhez, és félvszázad alatt beigazolódtott annak az igazsága, amit a kéziratban olvasott drámára válaszolva, nyugtató szándékkal Illés Endre írt levelében a szerzőnek: „A negyedik felvonásban akár az ellenkezőjét is írhatod annak, amit írtál: *a dráma ugyanazt mondja.*”

PATAKIFERENC: FÉLELEM SOROZATBÓL (1974)